

تحلیل روابط تجاری روسیه و هند و ظرفیت‌های ایران در گسترش همکاری‌های تجاری با روسیه

محمد کاوه باغبادرانی^۱

چکیده

روابط تجاری روسیه و هند در سال‌های اخیر تحت تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی و تغییر در اولویت‌های اقتصادی روسیه، به‌ویژه در واکنش به تحریم‌های غرب، به‌شدت گسترش یافته است. روسیه در مسیر تنوع‌بخشی به شرکای تجاری خود، هند را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مقاصد صادراتی خود برگزیده است. سهم هند از صادرات روسیه که در سال ۲۰۲۰ تنها ۱,۷ درصد بود، در سال ۲۰۲۳ به حدود ۱۵ درصد افزایش یافته است. این رشد عمدتاً ناشی از صادرات گسترده انرژی، به‌ویژه نفت خام و مشتقات آن، بوده که تنها در سال ۲۰۲۳ ارزشی بالغ بر ۵۸ میلیارد دلار داشته است. در مقابل، واردات روسیه از هند رشد کمتری داشته و سهم آن از واردات روسیه در همین بازه زمانی فقط از ۱,۱ درصد به ۱,۹ درصد افزایش یافته است، که نشان‌دهنده عدم توازن در ترکیب تجاری دو کشور است. با وجود افزایش کل حجم تجارت دوجانبه که در سال ۲۰۲۳ به ۶۵,۷ میلیارد دلار رسید، ترکیب کالاهای مبادله‌شده بیانگر وابستگی شدید هند به منابع انرژی روسیه و وابستگی کمتر روسیه به کالاهای صنعتی هند است. صادرات هند به روسیه در سال ۲۰۲۳ حدود ۴,۳ میلیارد دلار برآورد شده که شامل کالاهایی چون ماشین‌آلات، داروها و تجهیزات صنعتی است. در مقایسه، صادرات روسیه به هند بیش از ۶۱ میلیارد دلار بوده و بر بخش انرژی متمرکز است. این روند گویای رویکرد روسیه به استفاده از بازار هند نه‌تنها برای تأمین ارز، بلکه به‌عنوان مسیر جایگزین برای دور زدن تحریم‌ها است.

واژگان کلیدی: روسیه، هند، ایران، تجارت خارجی.

مقدمه

هدف اصلی این پژوهش تحلیل وضعیت تجاری بین روسیه و هند از طریق بررسی تعاملات تجاری آن‌ها در سال‌های اخیر است. این گزارش به ارزیابی وضعیت کنونی روابط تجاری بین دو کشور پرداخته است و با بررسی داده‌ها و آمارهای موجود، فرصت‌ها و چالش‌های موجود در این تجارت را شناسایی می‌کند. با تحلیل دقیق جریان‌های تجاری، روند تغییرات صادرات و واردات و محصولات کلیدی، این پژوهش به بررسی عواملی می‌پردازد که بر روابط اقتصادی این دو کشور تأثیرگذارند. افزون‌براین، پیشنهادها و راهبردی برای تقویت و بهبود این روابط تجاری در راستای منافع مشترک اقتصادی به‌ویژه در زمینه‌های کشاورزی، انرژی، فناوری و صنایع دیگر ارائه خواهد شد. بدین ترتیب، هدف این مقاله نه‌تنها شناخت وضعیت کنونی، بلکه ارائه توصیه‌هایی است

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، ایران، تهران

MK.Baghbadorani@isu.ac.ir

و تقویت همکاری‌ها در زمینه‌های انرژی، دفاع و تجارت کالاهای کشاورزی و صنعتی گسترش یافته است. همچنین، تحولات ژئوپلیتیکی جهانی و بحران‌های اقتصادی مانند بحران ناشی از همه‌گیری کرونا باعث افزایش نیاز به همکاری‌های اقتصادی میان کشورهای بزرگ شده است (Frolov & Krishna, 2020 a; Gupta, 2021). در این میان، روسیه و هند توانسته‌اند با برقراری توافقات اقتصادی و توسعه روابط تجاری متقابل، بهره‌برداری از منابع طبیعی و صنعتی خود را بهبود بخشند و به تقویت امنیت اقتصادی و انرژی در منطقه کمک کنند.

یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در رشد روابط اقتصادی میان روسیه و هند، همکاری آن‌ها در سازمان‌های منطقه‌ای مانند سازمان همکاری شانگهای و گروه بریکس است. این دو سازمان زمینه‌های متعددی برای تعاملات اقتصادی، مالی و سرمایه‌گذاری میان اعضا ایجاد کرده‌اند. عضویت روسیه و هند در این سازمان‌ها منجر به فرصت‌های جدید برای گسترش روابط تجاری و تسهیل همکاری‌های بانکی و مالی شده است (World Trade Organization, 2023). افزون‌براین، ایجاد سازوکارهای پرداختی جایگزین برای کاهش وابستگی به دلار آمریکا یکی از راهبردهای این دو کشور برای کاهش آثار تحریم‌ها و افزایش تعاملات اقتصادی بوده است (Ministry of Commerce & Industry India, 2023).

روابط تجاری بین روسیه و هند در سال‌های اخیر پیشرفت عمده‌ای داشته است و حوزه‌های کلیدی

که می‌تواند به تقویت همکاری‌های تجاری و اقتصادی میان روسیه و هند کمک کند (Gupta, 2021).

پیش از بررسی همکاری‌های تجاری دو کشور، لازم است نگاه کلی به رویکرد هند و روسیه نسبت به اقتصاد بین‌الملل داشته باشیم. هر دو کشور با راهبردهای متفاوتی در تلاش هستند تا به‌عنوان قدرت‌های نوظهور در نظام بین‌المللی، نقش‌آفرینی کنند. هند با تأکید بر توسعه فناوری، تولید صنعتی و گسترش بازارهای صادراتی، به دنبال ادغام بیشتر در اقتصاد جهانی است (Mukherjee & Chaturvedi, 2021). در مقابل، روسیه با تکیه بر منابع طبیعی گسترده و نقش خود در بازارهای انرژی جهانی، سعی دارد موقعیت ژئوپلیتیکی و اقتصادی خود را حفظ و تقویت کند (Kuznetsov, 2020). شناخت این تفاوت‌های راهبردی به درک بهتر اهداف و چگونگی شکل‌گیری روابط تجاری میان دو کشور کمک می‌کند.

روابط تجاری بین روسیه و هند در چند دهه اخیر به‌طور عمده‌ای رشد کرده و از اهمیت ویژه‌ای در سطح بین‌المللی برخوردار است. هند و روسیه به‌عنوان دو کشور تأثیرگذار در نظام اقتصاد جهانی، با توجه به موقعیت جغرافیایی و اقتصادی خود می‌توانند نقش مهمی در شکل‌دهی به تحولات منطقه‌ای و جهانی ایفا کنند. روسیه با منابع طبیعی غنی و توانمندی در بخش انرژی و فناوری‌های پیشرفته و هند با جمعیت بزرگ و بازار مصرف گسترده، به‌عنوان دو شریک تجاری مهم شناخته می‌شوند (Sinha, 2022).

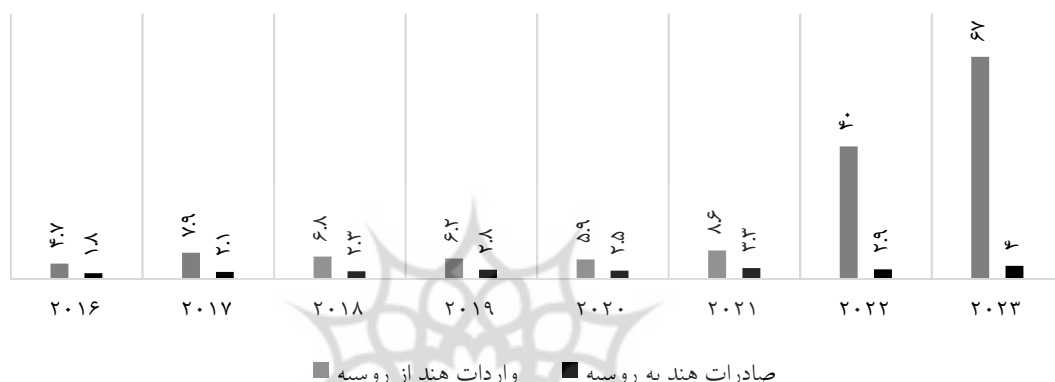
این روابط تجاری به‌ویژه در سال‌های اخیر به دلایل مختلف از جمله سیاست‌های اقتصادی مشترک

بریکس و سازمان همکاری شانگهای، استفاده از ارزهای ملی در مبادلات تجاری و افزایش سرمایه‌گذاری‌های مشترک از جمله راهکارهایی هستند که می‌توانند به تقویت روابط اقتصادی میان دو کشور کمک کنند.

مانند انرژی، کشاورزی و فناوری در این همکاری‌ها نقش پررنگی ایفا کرده‌اند. با این حال، چالش‌هایی مانند تحریم‌های اقتصادی، موانع تعرفه‌ای و مشکلات زیرساختی همچنان وجود دارند. در این راستا، توسعه همکاری‌های چندجانبه از طریق

نمودار ۱- وضعیت تجاری روسیه و هند (میلیارد دلار)

مأخذ: OEC World (2024 a).

با این کشور استقبال می‌کند. در شرایطی که فشارهای جهانی و بحران‌های اقتصادی موجب عدم اطمینان در روابط بین کشورهای غربی و دیگر مناطق جهان شده است، هند و روسیه می‌توانند با تقویت روابط تجاری خود به‌ویژه در زمینه انرژی و کشاورزی، نقش مهمی در تغییر موازنه اقتصادی جهانی ایفا کنند. همچنین، تلاش‌های روسیه برای حضور بیشتر در شبه‌قاره هند و تلاش هند برای دستیابی به آسیای مرکزی، ابعاد جغرافیایی و راهبردی این روابط را برجسته‌تر می‌سازد. همکاری‌های دو کشور در چهارچوب سازمان‌های بین‌المللی مانند بریکس و شانگهای که نقش مهمی در سیاست جهانی ایفا می‌کنند، تأثیرات جهانی این روابط را تقویت می‌کند (Jain, 2021).

رابطه تجاری روسیه با هند به‌طور عمده از طریق صادرات انرژی و سوخت‌های فسیلی به این کشور شکل گرفته است. این رابطه در مقایسه با چین، بیشتر در قالب یک مسیر برای دور زدن تحریم‌ها و صادرات مجدد محصولات نفتی به بازارهای دیگر تعریف شده است. با وجود این، چین به‌عنوان شریک اصلی تجاری روسیه، نقش پررنگ‌تری در تأمین کالاهای صنعتی و راهبردی برای روسیه دارد.

از منظر جهانی، همکاری‌های تجاری روسیه و هند نه تنها به منافع اقتصادی دو کشور مربوط است، بلکه این روابط تأثیرات زیادی بر تحولات جهانی دارند. روابط تجاری این دو کشور به دلیل مناسبات راهبردی آن‌ها از گذشته خوب بوده است و روسیه اصولاً با هند چالش مهمی ندارد و از توسعه روابط

۱- مرور کلی تجارت خارجی روسیه و هند

تجارت خارجی بین روسیه و هند در سال‌های اخیر شاهد تحولات مهمی بوده است. این دو کشور به‌عنوان شرکای تجاری کلیدی در سطح جهانی، توانسته‌اند روابط اقتصادی خود را در زمینه‌های مختلف تقویت کنند. بر اساس آمارهای موجود، حجم تجارت دوجانبه بین روسیه و هند در سال‌های اخیر افزایش زیادی داشته است؛ به‌طوری‌که حجم تجارت دوجانبه در سال ۲۰۱۹ حدود ۱۰,۱ میلیارد دلار بوده، در سال ۲۰۲۱ به ۱۳,۶ میلیارد دلار رسیده، و در سال ۲۰۲۳ به ۶۵,۷ میلیارد دلار افزایش یافته است. این رشد نشان‌دهنده تقویت روابط اقتصادی و گسترش تعاملات تجاری میان دو کشور است (Sinha, 2022). در سال ۲۰۲۴، تجارت بین روسیه و هند همچنان روند صعودی خود را ادامه داده است. طبق گزارش‌های منتشرشده، حجم تجارت دوجانبه این دو کشور در نیمه نخست سال ۲۰۲۴، به بیش از ۷۵ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال پیش از آن نشان‌دهنده رشد شایان توجهی است. هند اکنون به یکی از شرکای اصلی تجاری روسیه تبدیل شده و به‌ویژه در حوزه انرژی و کالاهای صنعتی، حجم مبادلات خود را به اندازه زیادی افزایش داده است (Reuters, 2024 b).

در کنار افزایش چشمگیر حجم تجارت دوجانبه میان روسیه و هند، ساختار صادرات و واردات نیز دستخوش تحولات قابل‌توجهی شده است. روسیه، به‌عنوان صادرکننده اصلی انرژی و مواد خام، سهم عمده‌ای از صادرات خود را به بازار هند اختصاص داده است؛ این

صادرات عمدتاً شامل نفت خام، گاز مایع، کودهای شیمیایی و فلزات صنعتی است. در مقابل، هند در جایگاه واردکننده کالاهای فناورانه، تجهیزات مهندسی، داروها و مواد شیمیایی از روسیه قرار دارد.

بر اساس داده‌های موجود، حجم صادرات روسیه به هند از حدود ۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ به ۹,۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ و ۶۱,۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش یافته است. در همین بازه، واردات روسیه از هند نیز از ۳,۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ به ۴,۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ و ۴,۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ رسیده است (OECD, 2024). این روند نشان‌دهنده افزایش وابستگی متقابل دو کشور به تجارت انرژی و کالاهای صنعتی، با وجود عدم توازن در ارزش مبادلات، به‌ویژه به نفع روسیه است.

در سال ۲۰۲۴، تجارت بین روسیه و هند شاهد تغییرات قابل توجهی بوده است. شرکت ریلاینس اینداستریز هند با شرکت دولتی روس‌نفت روسیه، توافق‌نامه‌ای ۱۰ساله به ارزش تقریبی ۱۳ میلیارد دلار در سال برای خرید نفت خام با تخفیف امضا کرده است. این توافق بزرگ‌ترین قرارداد انرژی بین دو کشور تا به امروز شمرده می‌شود (Reuters, 2024 a). این افزایش در واردات نفت هند از روسیه، تراز تجاری بین دو کشور را به نفع روسیه تغییر داده است. در پاسخ به این عدم توازن، وزیر امور خارجه هند، سوبراهمانیام جایشانکار، بر لزوم اصلاح فوری تراز تجاری تأکید کرده و خواستار حذف موانع غیرتعرفه‌ای و بهبود لجستیک برای تسهیل تجارت دوجانبه شده است (Huffington Post, 2024).

بر اساس داده‌های تجاری، صادرات روسیه به هند در سال ۲۰۲۳، عمدتاً شامل کودهای شیمیایی (۴/۳ میلیارد دلار) و محصولات معدنی و فلزات (۳/۶ میلیارد دلار) بود (OECD, 2024 b). این محصولات به دلیل وابستگی بالای هند به واردات انرژی و مواد اولیه برای صنعت خود، جایگاه مهمی در تجارت دوجانبه دارند.

هند به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان داروهای ژنریک در جهان، تأمین‌کننده اصلی دارو برای روسیه است. افزون‌بر دارو، محصولات کشاورزی مانند چای، ادویه‌جات و میوه‌ها نیز بخش زیادی از واردات روسیه از هند را تشکیل می‌دهند. این محصولات به دلیل کیفیت و تنوع بالا، در بازار روسیه مورد استقبال قرار می‌گیرند (Trade Map, 2024 a).

هند به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین اقتصادهای جهانی، واردات گسترده‌ای از کشورهای مختلف دارد. محصولات نفتی، ماشین‌آلات و تجهیزات الکترونیکی و محصولات کشاورزی از جمله اقلام اصلی وارداتی هند هستند. از سوی دیگر، هند صادرات قابل توجهی در زمینه‌های مختلف مانند محصولات دارویی، مغزها، دانه‌های روغنی و محصولات شیمیایی دارد (OECD, 2024 b).

از سوی دیگر، روسیه عمدتاً صادرات خود را به کشورهای آلمان، چین و هند انجام می‌دهد. مهم‌ترین محصولات صادراتی روسیه شامل نفت و گاز طبیعی، فلزات و مواد معدنی و محصولات شیمیایی است که سهم زیادی در تجارت جهانی این کشور دارند. روسیه همچنین، واردات زیادی از چین، آلمان و

همچنین، بانک‌های مرکزی هند و روسیه مذاکراتی را برای ایجاد سازوکاری به‌منظور گسترش تجارت با استفاده از ارزهای محلی آغاز کرده‌اند تا مشکلات پرداختی ناشی از افزایش تجارت دوجانبه پس از جنگ اوکراین در سال ۲۰۲۲ را حل کنند. این مذاکرات بر تعیین نرخ مرجع بین روپیه و روبل متمرکز است تا وابستگی به دلار آمریکا کاهش یابد (Reuters, 2024 b). این تحولات نشان‌دهنده تعمیق روابط اقتصادی بین روسیه و هند در سال ۲۰۲۴ است که با تمرکز بر انرژی و تلاش برای ایجاد توازن در تراز تجاری همراه بوده است.

۱-۱- ترکیب محصولات تجاری

ترکیب محصولات تجاری بین روسیه و هند در سال‌های اخیر عمدتاً شامل محصولات انرژی، کشاورزی و صنعتی بوده است. در این بخش، به تحلیل مهم‌ترین گروه‌های محصولات تجاری چه در صادرات و چه در واردات پرداخته خواهد شد.

روسیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تأمین‌کنندگان انرژی جهان نقش مهمی در تأمین نیازهای انرژی هند ایفا می‌کند. پس از تحریم‌های غرب علیه روسیه در پی جنگ اوکراین، واردات نفت هند از روسیه به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. این افزایش واردات نفت، تراز تجاری بین دو کشور را به نفع روسیه تغییر داده است. افزون‌بر نفت، روسیه صادرات شایان توجهی در زمینه کودهای شیمیایی و فلزات به هند دارد. این محصولات به دلیل نیازهای صنعتی و کشاورزی هند، سهم بزرگی در تجارت دوجانبه دارند (Trade Map, 2024 b).

تلاش برای توسعه کریدور حمل و نقل بین‌المللی شمال-جنوب^۱

تلاش برای توسعه کریدور حمل و نقل بین‌المللی شمال-جنوب یکی از مهم‌ترین اقدامات راهبردی روسیه و هند برای تقویت تجارت دوجانبه شمرده می‌شود. این کریدور که از روسیه، ایران و هند عبور می‌کند، به‌عنوان جایگزینی برای مسیرهای سنتی حمل و نقل از طریق کانال سوئز طراحی شده است. هدف اصلی این طرح، کاهش هزینه‌ها و زمان حمل و نقل کالا بین هند و روسیه است (UNCTAD, 2023).

کریدور شمال-جنوب که شامل مسیرهای دریایی، ریلی و جاده‌ای است، امکان ارسال سریع‌تر کالا از بندر سن‌پترزبورگ در روسیه به بندر بمبئی در هند را فراهم می‌کند. زمان حمل کالا از طریق این کریدور حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد کمتر از مسیرهای سنتی خواهد بود که می‌تواند تأثیر مثبتی بر افزایش مبادلات تجاری بین دو کشور داشته باشد (World Bank, 2024 b). افزون بر افزایش سرعت و کاهش هزینه‌های حمل و نقل، این کریدور نقش کلیدی در تنوع‌بخشی به مسیرهای تجاری روسیه در مواجهه با تحریم‌های غرب دارد. ایران به‌عنوان یکی از کشورهای اصلی در این مسیر، می‌تواند از این فرصت برای تقویت موقعیت ترانزیتی خود بهره‌برد و به هاب لجستیکی مهمی بین آسیا و اروپا تبدیل شود (OECD, 2024). با توجه به افزایش حجم تجارت بین روسیه و هند و تلاش دو کشور برای گسترش همکاری‌های

ایالات متحده آمریکا دارد که عمدتاً شامل ماشین‌آلات صنعتی، فناوری‌های پیشرفته و محصولات مصرفی است (Jain, 2021).

۲- بررسی صادرات روسیه به هند

صادرات کلی روسیه به هند در سال‌های اخیر روندی متغیر داشته است. بر اساس داده‌ها، ارزش صادرات روسیه به هند در سال ۲۰۱۹، حدود ۷/۳ میلیارد دلار بوده که در سال‌های بعد نوساناتی را تجربه کرده است. به‌طور خاص، در سال ۲۰۲۰، این رقم به ۵/۸ میلیارد دلار کاهش یافت که عمدتاً به دلیل تأثیرات اقتصادی ناشی از همه‌گیری کووید ۱۹ و اختلالات تجاری در سطح جهانی بود، اما در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲، صادرات روسیه به هند افزایش یافت و به ترتیب به ۹/۱۳ و ۶/۷۲ میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده بازگشت نسبی تجارت بین دو کشور به وضعیت عادی پس از بحران جهانی است (Sinha, 2022). در سال ۲۰۲۳، این رقم به ۶/۷ میلیارد دلار رسید که به‌رغم نوسانات، همچنان رشد قابل توجهی را نسبت به سال‌های پیش از همه‌گیری نشان می‌دهد (OEC, 2024 a). در مجموع، صادرات روسیه به هند به‌طور کلی در پنج سال گذشته با وجود برخی افت‌های موقت که بیشتر به دلایل جهانی و بحران‌های سیاسی و اقتصادی مربوط می‌شود، روند افزایشی را تجربه کرده است. این تغییرات به‌طور عمده به شرایط اقتصادی، سیاست‌های تجاری و نیز تقاضاهای داخلی در هند وابسته بوده است.

اقتصادی، توسعه کریدور شمال-جنوب می‌تواند در آینده به یکی از عوامل کلیدی در افزایش پایداری تجارت دوجانبه و کاهش وابستگی به مسیرهای غربی تبدیل شود (IMF, 2024).

۲-۱- تحلیل محصولات مهم صادراتی روسیه به هند
صادرات روسیه به هند متشکل از گروه‌های متنوعی از کالاهاست که هرکدام سهم قابل توجهی در تجارت دوجانبه دارند. در این بخش، به بررسی مهم‌ترین گروه‌های محصولات صادراتی روسیه به هند خواهیم پرداخت.

- محصولات دامی

صادرات روسیه به هند در زمینه محصولات دامی شامل گوشت و محصولات جانبی دامی است. این بخش در مقایسه با دیگر محصولات صادراتی روسیه به هند، حجم کمتری را به خود اختصاص می‌دهد، اما در سال‌های اخیر برخی تغییرات در واردات محصولات دامی از روسیه به هند مشاهده شده است. طبق داده‌ها، صادرات گوشت روسیه به هند از حدود ۵۳ میلیون دلار در سال ۲۰۱۹، به ۹۶ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ و سپس با کاهش به ۳ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ رسید. این نوسانات به تغییرات در تقاضا و سیاست‌های وارداتی هند بستگی دارد که در برخی سال‌ها بیشتر به سمت واردات کالاهای ارزان‌تر از دیگر کشورهای تأمین‌کننده سوق یافته است (Frolov & Krishna, 2020).

در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴، روند صادرات محصولات دامی روسیه به هند تحت تأثیر تحریم‌های غرب علیه روسیه، تغییرات سیاست‌های تجاری هند

و تحولات زنجیره تأمین جهانی قرار گرفت. با افزایش محدودیت‌های تجاری و بانکی علیه روسیه، این کشور کوشید بازارهای جدیدی از جمله هند را برای صادرات محصولات دامی خود توسعه دهد (UNCTAD, 2024 a).

در سال ۲۰۲۳، ارزش صادرات گوشت و محصولات جانبی دامی روسیه به هند، به ۷۸ میلیون دلار رسید که نسبت به سال ۲۰۲۲ افزایش محسوسی داشت. این رشد تا اندازه‌ای به دلیل امضای توافقات دوجانبه بین دو کشور در زمینه تأمین مواد غذایی و دام‌پزشکی بود که موانع اداری و تعرفه‌ای را کاهش داد (World Bank, 2024a). افزون‌براین، بحران امنیت غذایی جهانی و افزایش قیمت گوشت در بازارهای بین‌المللی موجب شد هند تمایل بیشتری به واردات از روسیه به‌عنوان تأمین‌کننده جایگزین داشته باشد (OECD, 2024).

- ماهی و محصولات دریایی

یکی از مهم‌ترین گروه‌های صادراتی روسیه به هند، ماهی و محصولات دریایی است. روسیه یکی از بزرگ‌ترین تأمین‌کنندگان این محصولات به هند است. صادرات این بخش در سال‌های اخیر افزایش یافته و به‌طور میانگین ۲ میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ بوده است. این محصولات به‌ویژه در قالب کنسرو، ماهی خشک‌شده و دیگر فرآورده‌های دریایی در بازار هند تقاضای بالایی دارند. در سال ۲۰۲۲، صادرات روسیه به هند در این گروه به ۱/۸ میلیارد دلار رسید که رشد قابل توجهی نسبت به سال‌های پیش از آن داشت (Jain, 2021).

بزرگ‌ترین تولیدکنندگان غلات در سطح جهانی است (Sinha, 2022).

صادرات غلات روسیه به هند در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ همچنان از اهمیت زیادی برخوردار بوده و به‌ویژه گندم و دیگر غلات از اقلام کلیدی صادراتی روسیه به هند شمرده می‌شوند. در سال ۲۰۲۳، صادرات غلات روسیه به هند به ۳/۸ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال ۲۰۲۲ که مقدار آن به ۳/۳ میلیارد دلار کاهش یافته بود، افزایش شایان توجهی داشت (Trade Map, 2024 a). این رشد به دلیل تقاضای بالای هند برای تأمین نیازهای غذایی بوده و شرایط مساعد برداشت غلات در روسیه به صادرات این اقلام کمک کرده است.

در سال ۲۰۲۴، صادرات غلات روسیه به هند به ۴/۱ میلیارد دلار افزایش یافت که نشان‌دهنده رشد مستمر این بخش از صادرات است (OECD, 2024). عوامل زیادی از جمله شرایط جوی مناسب در روسیه و راهبردهای تجاری دو کشور در تسهیل مبادلات تجاری باعث این رشد شده است. با توجه به اینکه روسیه یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان غلات در جهان است، این کشور نقش کلیدی در تأمین غلات برای هند ایفا می‌کند و این روند همچنان ادامه خواهد داشت.

۲-۲- پیش‌بینی روند آینده

با توجه به تحولات اخیر در تجارت روسیه و هند، پیش‌بینی روند صادرات روسیه به هند در سال‌های آینده نیازمند تحلیل دقیق‌تر و جامع‌تری است. از سویی، افزایش تقاضا در هند برای انرژی، محصولات

صادرات ماهی و محصولات دریایی روسیه به هند در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴، همچنان روند روبه‌رشدی را تجربه کرده است. روسیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تأمین‌کنندگان محصولات دریایی به هند، در این سال‌ها همچنان سهم قابل توجهی از بازار هند را در اختیار دارد. در سال ۲۰۲۳، ارزش صادرات ماهی و محصولات دریایی روسیه به هند به ۲/۲ میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده رشد قابل توجهی نسبت به سال ۲۰۲۲ با مقدار ۱/۸ میلیارد دلار است (Trade Map, 2024b).

در سال ۲۰۲۴، صادرات ماهی و محصولات دریایی روسیه به هند به حدود ۲/۵ میلیارد دلار افزایش یافت که به دلیل تقاضای بالاتر در بازار هند برای این محصولات به‌ویژه در قالب کنسرو، ماهی خشک‌شده و فراورده‌های دریایی بود. با توجه به رشد صنعت کنسرو ماهی و فراورده‌های دریایی در هند، این محصولات از محبوبیت بیشتری برخوردار شده‌اند (OECD, 2024a).

- غلات و محصولات کشاورزی

غلات از دیگر اقلام مهم صادراتی روسیه به هند هستند. صادرات گندم و دیگر غلات روسیه به هند به دلیل تقاضای بالای این کشور برای تأمین نیازهای غذایی خود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در سال ۲۰۲۱، صادرات غلات روسیه به هند به ۳/۶ میلیارد دلار رسید. این رقم در سال ۲۰۲۲ به حدود ۳/۳ میلیارد دلار کاهش یافت. این تغییرات به عواملی مانند شرایط آب‌وهوایی و میزان برداشت غلات در روسیه بستگی دارد؛ زیرا روسیه یکی از

در نتیجه، پیش‌بینی روند آینده صادرات روسیه به هند باید با در نظر گرفتن عوامل متعدد از جمله تحولات سیاسی جهانی، تحریم‌ها و تلاش‌های دوجانبه برای تقویت همکاری‌های اقتصادی انجام شود. در حالی که برخی بخش‌ها مانند انرژی و محصولات کشاورزی ممکن است با رشد مواجه شوند، بخش‌های دیگر به دلیل فشارهای بین‌المللی با چالش‌هایی روبه‌رو خواهند شد.

۳- بررسی واردات هند از جهان و تجارت آن با روسیه

هند به عنوان پنجمین اقتصاد بزرگ جهان، حجم گسترده‌ای از واردات را به منظور تأمین نیازهای داخلی و پشتیبانی از صنایع خود انجام می‌دهد. در سال ۲۰۲۳، ارزش واردات کلی هند از جهان به ۷۲۳ میلیارد دلار رسید که رشد سالانه ۱۸ درصدی را نسبت به سال پیش از آن نشان می‌دهد (World Bank, 2023). این افزایش عمدتاً ناشی از تقاضای روبه‌رشد برای انرژی، محصولات کشاورزی و مواد خام صنعتی بوده است.

در بخش محصولات کشاورزی، واردات هند شامل گروه‌های اصلی زیر است.

- روغن‌های گیاهی: هند بزرگ‌ترین واردکننده روغن نخل و روغن سویا در جهان است که عمدتاً از اندونزی و برزیل وارد می‌شود.
- غلات و حبوبات: مانند عدس و گندم که از کانادا، استرالیا و اوکراین تأمین می‌شوند.

معدنی و برخی کالاهای اساسی مانند غلات و کودهای شیمیایی می‌تواند به رشد صادرات روسیه به این کشور کمک کند. از سوی دیگر، تحولات سیاسی جهانی و افزایش فشارها بر روسیه به‌ویژه با روی کار آمدن دولت جدید در ایالات متحده و تلاش برای اعمال تعرفه‌های تجاری بر اعضای گروه بریکس، ممکن است چالش‌هایی را برای روابط تجاری دو کشور ایجاد کند.

در سال‌های اخیر هند به عنوان یکی از شرکای مهم تجاری روسیه به‌ویژه در زمینه واردات انرژی و محصولات کشاورزی نقش کلیدی ایفا کرده است. با این حال، با توجه به افزایش تحریم‌های جهانی علیه روسیه و تلاش‌های ایالات متحده برای محدود کردن همکاری‌های اقتصادی با این کشور، نمی‌توان به‌سادگی از بهبود روابط تجاری دو کشور سخن گفت. برای مثال، در صورت اعمال تعرفه‌های جدید بر صادرات روسیه به هند ممکن است بخشی از جریان تجاری بین دو کشور تحت تأثیر قرار گیرد. با وجود این، تقویت روابط دوجانبه و گسترش همکاری‌ها در حوزه‌های خاص می‌تواند به تعدیل این چالش‌ها کمک کند. به‌طور خاص، همکاری‌های فزاینده در زمینه محصولات دریایی، کودهای شیمیایی و غلات می‌تواند به رشد صادرات روسیه به هند در سال‌های آینده منجر شود. بر اساس گزارش وزارت تجارت و صنعت هند (Ministry of Commerce and Industry of India, 2023)، دو کشور در حال مذاکره برای کاهش تعرفه‌ها و تسهیل فرایندهای تجاری در این حوزه‌ها هستند.

میوه‌ها و خشکبار: شامل مغز بادام و گردو که ایالات متحده و ایران از صادرکنندگان اصلی آنها هستند.

۳-۱- واردات هند از روسیه

واردات هند از روسیه در سال‌های اخیر با افزایش زیادی همراه بوده است. در سال ۲۰۲۳، ارزش کل واردات هند از روسیه به حدود ۵۱ میلیارد دلار رسید که بیش از دو برابر ارزش سال ۲۰۲۱ است. این رشد بسیار، عمدتاً به دلیل افزایش واردات انرژی و کودهای شیمیایی از روسیه بوده است (Sinha, 2023).

در حوزه محصولات کشاورزی، مهم‌ترین اقلام وارداتی از روسیه شامل موارد زیر است.

کودهای شیمیایی: کودهای نیتروژنه، فسفات و پتاسیمی بخش بزرگی از واردات هند از روسیه را تشکیل می‌دهند. ارزش واردات این گروه در سال ۲۰۲۳، به ۸/۷ میلیارد دلار رسید. این کودها به دلیل کیفیت بالا و قیمت رقابتی، مورد استقبال کشاورزان هندی قرار گرفته و نقش مهمی در افزایش بهره‌وری کشاورزی هند ایفا کرده‌اند.

غلات: گندم از اقلام کلیدی واردات هند از روسیه است. در سال ۲۰۲۳، روسیه حدود ۴/۳ میلیون تن گندم به هند صادر کرد که معادل ۱/۹ میلیارد دلار بود. واردات گندم روسیه برای برطرف کردن کمبود داخلی و جلوگیری از افزایش قیمت‌ها در بازار داخلی هند صورت گرفت.

دانه‌های روغنی: روسیه به‌عنوان یکی از صادرکنندگان دانه‌های روغنی مانند کلزا و

سویا، جایگاه ویژه‌ای در بازار هند یافته است. ارزش این واردات در سال ۲۰۲۳ حدود ۸۵۰ میلیون دلار برآورد شد. این محصولات عمدتاً در صنایع غذایی و تولید روغن خوراکی در هند به کار می‌روند (OEC, 2023).

۳-۲- مقایسه با واردات جهانی

تحلیل مقایسه‌ای واردات هند از روسیه با دیگر کشورها نشان‌دهنده مزیت‌های رقابتی روسیه در برخی حوزه‌های کلیدی از جمله موارد زیر است.

محصولات کشاورزی و غذایی: روسیه در مقایسه با دیگر تأمین‌کنندگان هند مانند اوکراین، ایالات متحده و استرالیا، قیمت‌های رقابتی‌تری ارائه می‌دهد که ناشی از هزینه‌های تولید پایین‌تر و نزدیکی جغرافیایی است.

کودهای شیمیایی: درحالی‌که هند بخشی از نیاز خود به کود را از چین و غرب آسیا تأمین می‌کند، روسیه به دلیل توافقات تجاری و حمل‌ونقل ارزان‌تر، سهم بالاتری در این بازار دارد.

غلات: سهم روسیه در صادرات غلات به هند به‌ویژه گندم در حال افزایش بوده و توانسته است رقبای سنتی مانند کانادا و استرالیا را به چالش بکشد (OEC, 2024 b).

۴- بررسی صادرات روسیه به جهان و تأثیر آن بر تجارت با هند

روسیه به‌عنوان یکی از بازیگران کلیدی در تجارت بین‌المللی، صادرات متنوعی به جهان دارد. در سال ۲۰۲۳، ارزش صادرات کلی روسیه به جهان به حدود

راستا، سهم هند از صادرات روسیه در مدت زمان کوتاهی رشد زیادی داشته است؛ به‌طوری‌که سهم هند از مجموع صادرات روسیه که در سال ۲۰۲۰، تنها ۱/۷ درصد بود، در سال ۲۰۲۳، به حدود ۱۵ درصد افزایش یافت. این افزایش سهم نشان‌دهنده تقویت روابط تجاری و راهبردی میان دو کشور به‌ویژه در زمینه صادرات سوخت‌های فسیلی و انرژی است که نیازهای اساسی هند را تأمین می‌کند (OECD, 2023).

با این حال، صادرات کلی روسیه به جهان از نظر رقم همچنان به‌مراتب بیشتر از صادرات به هند است؛ به‌طوری‌که صادرات کل روسیه به جهان به صدها میلیارد دلار می‌رسد، اما صادرات به هند تنها ۹/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ بوده است. این نشان می‌دهد که به‌رغم رشد روابط تجاری، هند هنوز سهم عمده‌ای از تجارت جهانی روسیه را به خود اختصاص نداده است.

در زمینه صادرات به هند، روسیه عمدتاً سوخت‌های فسیلی، روغن‌های معدنی و محصولات تقطیری را ارسال می‌کند. این محصولات که در سال ۲۰۲۳ به ارزش ۵۸ میلیارد دلار صادر شده‌اند، بخش عمده‌ای از نیازهای انرژی هند را تأمین می‌کنند. از سوی دیگر، صادرات هند به روسیه به‌طور عمده شامل رآکتورهای هسته‌ای، دیگ‌ها، ماشین‌آلات و دستگاه‌های مکانیکی است که ارزش کل آن‌ها حدود ۵۰۰ میلیون دلار برآورد می‌شود. این حجم از صادرات نسبت به صادرات روسیه به هند بسیار محدودتر و نشان‌دهنده عدم تعادل در حجم تجارت بین دو کشور است (Trade Map, 2024 b).

۴۹۲ میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده افزایش نسبی نسبت به سال‌های پیش است (WTO, 2023). صادرات روسیه بر چند دسته کلیدی زیر متمرکز است. - انرژی و سوخت‌های معدنی: نفت و گاز طبیعی بخش عمده‌ای از صادرات روسیه را تشکیل می‌دهند و به‌ترتیب حدود ۴۲ و ۱۵ درصد از کل صادرات را در سال ۲۰۲۳ به خود اختصاص داده‌اند.

- محصولات کشاورزی و غذایی: شامل غلات، دانه‌های روغنی و کودهای شیمیایی که سهمی نزدیک به ۱۸ درصد از صادرات را تشکیل می‌دهند. - محصولات صنعتی و فلزات: مانند فولاد و آلومینیوم که مورد تقاضای بالای جهانی هستند.

بانک‌های مرکزی هند و روسیه مذاکراتی را برای ایجاد سازوکاری به‌منظور گسترش تجارت با استفاده از ارزهای محلی آغاز کرده‌اند تا مشکلات پرداختی ناشی از افزایش تجارت دوجانبه پس از جنگ اوکراین در سال ۲۰۲۲ را حل کنند.

۴-۱- مقایسه صادرات روسیه به جهان و هند

روابط تجاری روسیه و هند در سال‌های اخیر تحت تأثیر تغییرات عمده در سیاست‌های اقتصادی روسیه و فشار تحریم‌های بین‌المللی قرار گرفته است. در این

مصنوعی و انرژی‌های تجدیدپذیر می‌تواند نقش مهمی در ارتقای زیرساخت‌های فناورانه هند ایفا کند. تحریم‌های بین‌المللی علیه روسیه به‌ویژه پس از تشدید تنش‌های ژئوپلیتیکی، چالش‌های زیادی برای تجارت بین روسیه و هند ایجاد کرده است. بر اساس گزارش کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (UNCTAD, 2024)، تحریم‌ها باعث کاهش ۱۰ درصدی تجارت مستقیم بین روسیه و هند در سال ۲۰۲۴ شده است. در این شرایط، کشورهای ثالث مانند امارات متحده عربی نقش مهمی در تسهیل تجارت غیرمستقیم بین دو کشور ایفا می‌کنند. مرکز تجارت بین‌المللی دبی (Dubai International Trade Centre, 2024) گزارش می‌دهد که حدود ۳۵ درصد از تجارت غیرمستقیم بین روسیه و هند از طریق امارات انجام می‌شود. این نقش واسطه‌ای، چالش‌های ناشی از تحریم‌ها را کاهش می‌دهد، اما ممکن است هزینه‌های تجاری را افزایش دهد.

۱-۵- چالش‌های پیش روی تجارت خارجی بین روسیه و هند

با وجود فرصت‌های شایان توجه در روابط تجاری روسیه و هند، این همکاری با چالش‌های متعددی مواجه است که مدیریت آن‌ها برای توسعه پایدار همکاری‌ها ضروری به نظر می‌رسد. در ادامه، این چالش‌ها با استناد به داده‌ها و منابع معتبر تحلیل می‌شود.

تعرفه‌های گمرکی بالا و سیاست‌های حمایتی هند
یکی از موانع اصلی صادرات روسیه به هند، تعرفه‌های گمرکی بالا در بخش‌های مختلف به‌ویژه

صادرات جهانی روسیه نقش کلیدی در شکل‌دهی روابط تجاری این کشور با هند ایفا می‌کند. روسیه با استفاده از مزیت‌های رقابتی خود در تولید محصولات کشاورزی و صنعتی، توانسته است بازار هند را به‌عنوان مقصدی مهم هدف قرار دهد. ادامه این روند، مشروط به تعمیق روابط اقتصادی و مدیریت هوشمندانه چالش‌های بین‌المللی است.

۵- تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های تجارت خارجی بین روسیه و هند

روابط تجاری میان روسیه و هند با توجه به جایگاه اقتصادی و سیاسی این دو کشور، فرصت‌های بی‌مانندی برای گسترش همکاری در حوزه‌های مختلف فراهم کرده است. یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها، توسعه صادرات محصولات خاص مانند ماهی، محصولات دامی و میوه‌ها از روسیه به هند است. بازار بزرگ هند با جمعیت زیاد و نیازهای روبه‌رشد، ظرفیت زیادی برای جذب این محصولات دارد. همچنین، محصولات کشاورزی روسیه مانند غلات و میوه‌های باکیفیت می‌توانند در این بازار جایگاه ویژه‌ای بیابند. یکی دیگر از فرصت‌های مهم، گسترش همکاری‌های کشاورزی میان دو کشور است. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین کشاورزی و ایجاد زنجیره‌های تأمین مشترک می‌تواند به افزایش بهره‌وری کشاورزی و توسعه صادرات کمک کند. همکاری در حوزه فناوری‌های نوین و انرژی نیز از دیگر حوزه‌های کلیدی است. روسیه با در اختیار داشتن فناوری‌های پیشرفته در حوزه‌هایی مانند هوش

این کشورها به دلیل ارائه محصولات با کیفیت بالا و قیمت‌های رقابتی، سهم زیادی از واردات هند را به خود اختصاص داده‌اند. برای مثال، بر اساس داده‌های وزارت تجارت و صنعت هند (Ministry of Commerce and Industry of India, 2024)، چین با سهم ۲۸ درصدی از کل واردات هند در سال ۲۰۲۴، بزرگ‌ترین تأمین‌کننده این کشور بوده درحالی‌که سهم روسیه تنها ۲ درصد است. این رقابت به‌ویژه در بخش‌هایی مانند تجهیزات صنعتی، الکترونیک و محصولات کشاورزی مشهود است.

تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های مالی

تحریم‌های بین‌المللی علیه روسیه به‌ویژه پس از تشدید تنش‌های ژئوپلیتیکی، یکی از چالش‌های تأثیرگذار بر تجارت دوجانبه است. این تحریم‌ها باعث محدودیت در انتقال وجوه و ایجاد سازوکارهای مالی شده و تجارت خارجی روسیه را در برخی حوزه‌ها با دشواری مواجه کرده است. بر اساس گزارش کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (UNCTAD, 2024 b)، تحریم‌ها باعث کاهش ۱۵ درصدی تجارت مستقیم بین روسیه و هند در سال ۲۰۲۴ شده است. افزون‌براین، محدودیت‌های بانکی و مالی ناشی از تحریم‌ها، استفاده از ارزهای محلی (روبل و روپیه) را به‌عنوان جایگزین ضروری کرده، اما این سازوکار هنوز به بلوغ کامل نرسیده است.

با وجود فرصت‌های قابل توجه در روابط تجاری روسیه و هند، چالش‌هایی مانند تعرفه‌های گمرکی بالا، ضعف زیرساخت‌های لجستیکی، رقابت شدید در

کشاورزی است. بر اساس گزارش سازمان تجارت جهانی (WTO, 2024)، میانگین تعرفه‌های گمرکی هند بر محصولات کشاورزی وارداتی در سال ۲۰۲۴ حدود ۳۰ درصد بود که این رقم برای برخی محصولات مانند میوه‌ها و غلات به ۵۰ درصد نیز رسید. این تعرفه‌ها همراه با سیاست‌های حمایتی داخلی هند، هزینه‌های تجارت را افزایش و رقابت‌پذیری محصولات روسیه را کاهش می‌دهد. برای مثال، صادرات گندم روسیه به هند به دلیل این تعرفه‌ها در سال ۲۰۲۴، تنها به ۲۰۰ میلیون دلار رسید درحالی‌که ظرفیت این بازار بسیار بیشتر است (Ministry of Agriculture of Russia, 2024).

ضعف زیرساخت‌های لجستیکی

ضعف زیرساخت‌های لجستیکی یکی دیگر از مشکلات عمده در تجارت بین روسیه و هند است. نبود مسیرهای مستقیم حمل‌ونقل بین دو کشور باعث افزایش هزینه‌های زنجیره تأمین می‌شود و تجارت محصولات حساس به زمان مانند مواد غذایی را دشوار می‌کند. بر اساس گزارش بانک جهانی (World Bank, 2024 c)، هزینه‌های حمل‌ونقل بین روسیه و هند به دلیل استفاده از مسیرهای غیرمستقیم (مانند امارات یا چین) حدود ۲۵ درصد بیشتر از میانگین جهانی است. این مسئله به‌ویژه برای محصولاتی مانند ماهی و محصولات دامی که نیاز به حمل‌ونقل سریع و کنترل‌شده دارند، چالش‌برانگیز است.

رقابت شدید در بازار هند

روسیه در بازار هند با رقابت شدید دیگر کشورها از جمله چین، ایالات متحده و برزیل مواجه است.

به‌عنوان دو کشور دارای ذخایر عظیم نفت و گاز می‌توانند با همکاری در حوزه‌هایی مانند انتقال فناوری‌های استخراج و پالایش، توسعه زیرساخت‌های انرژی و ایجاد کریدورهای تجاری جدید، به یکدیگر کمک کنند. بر اساس گزارش وزارت نفت ایران (Ministry of Petroleum of Iran, 2024)، ارزش تجارت انرژی بین ایران و روسیه در سال ۲۰۲۴، به ۱/۲ میلیارد دلار رسیده که نسبت به سال پیش از آن، رشد ۲۰ درصدی داشته است.

دوم، ایران به دنبال تقویت همکاری‌های فناورانه با روسیه است. با توجه به تحریم‌های بین‌المللی، ایران و روسیه می‌توانند در حوزه‌هایی مانند هوش مصنوعی، فناوری‌های دفاعی و انرژی‌های تجدیدپذیر همکاری کنند. بر اساس توافق‌نامه‌های امضاشده بین دو کشور در سال ۲۰۲۴، ارزش طرح‌های مشترک فناورانه به ۵۰۰ میلیون دلار رسید (Ministry of Foreign Affairs of Iran, 2024).

کشور در راستای تبدیل شدن به شریک تجاری راهبردی و بلندمدت برای روسیه، نیازمند تدوین و اجرای راهبردهای مشخصی است که فراتر از همکاری‌های معمول در حوزه‌های انرژی و فناوری باشد. این راهبردها باید مبتنی بر ایجاد ارزش افزوده، کاهش وابستگی متقابل به بخش‌های قابل جایگزین و توسعه همکاری‌های منحصربه‌فرد و پایدار باشد. در این راستا، می‌توان اقدامات زیر را در دستور کار قرار داد.

– ایجاد زنجیره ارزش مشترک در بخش انرژی: به‌جای تمرکز صرف بر انتقال فناوری و توسعه

بازار هند و تحریم‌های بین‌المللی، توسعه این همکاری‌ها را با دشواری مواجه کرده است. برای غلبه بر این چالش‌ها، نیاز به تقویت همکاری‌های دوجانبه، بهبود زیرساخت‌های لجستیکی و ایجاد سازوکارهای مالی پایدار احساس می‌شود. پیش‌بینی می‌شود که با مدیریت این چالش‌ها، ارزش تجارت بین روسیه و هند در سال‌های آینده به‌طور قابل توجهی افزایش یابد.

۶- راهبرد تجاری ایران با هند و روسیه

تعمیق روابط تجاری ایران با روسیه از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا روسیه به‌عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ اقتصادی و سیاسی جهان می‌تواند نقش مهمی در تنوع‌بخشی به اقتصاد ایران و کاهش وابستگی به غرب ایفا کند. ایران و روسیه به دلایل راهبردی مشترک ازجمله مبارزه با تهدیدات امنیتی و تحریم‌های بین‌المللی، روابطی مستحکم و متقابل دارند. این روابط نه‌تنها در زمینه‌های انرژی، دفاعی و تجاری، بلکه در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی نیز به گسترش همکاری‌ها و هم‌افزایی منجر خواهد شد. با توجه به اینکه هر دو کشور با چالش‌های مشابهی در حوزه تحریم‌ها و تهدیدات جهانی روبه‌رو هستند، افزایش همکاری‌های اقتصادی و تجاری به ایران کمک می‌کند تا در برابر فشارهای خارجی مقاوم‌تر شود و منابع جدیدی برای توسعه اقتصادی خود بیابد.

۶-۱- راهبردهای تجاری ایران با روسیه

ایران در راستای تقویت روابط تجاری با روسیه، راهبردهای مشخصی را دنبال می‌کند. نخست، تمرکز بر همکاری در بخش انرژی است. ایران و روسیه

جنوب که نه تنها بر حمل و نقل کالاها متمرکز است، بلکه شامل انتقال فناوری، سرمایه‌گذاری مشترک و توسعه زیرساخت‌های لجستیکی نیز می‌شود، به ایران و روسیه کمک می‌کند تا وابستگی متقابل خود را افزایش دهند. این کريدورها باید به گونه‌ای طراحی شوند که جایگزینی آن‌ها برای کشورهای دیگر هزینه‌بر و دشوار باشد. در این بخش باید از ظرفیت‌های سازمان همکاری شانگهای مانند صندوق توسعه این سازمان بهره‌مند شد.

- ایجاد سازوکارهای مالی مشترک برای کاهش وابستگی به سیستم‌های بین‌المللی: با توجه به تحریم‌های بین‌المللی علیه هر دو کشور، ایران و روسیه می‌توانند با ایجاد سازوکارهای مالی مشترک مانند سامانه پرداخت دوطرفه یا صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، وابستگی خود به سیستم‌های مالی جهانی را کاهش دهند. این سازوکارها به تسهیل تجارت، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و توسعه طرح‌های بلندمدت کمک می‌کنند.

- توسعه همکاری‌های آموزشی و فرهنگی برای تقویت روابط بلندمدت: برای تبدیل شدن به شریک تجاری بلندمدت، ایران باید به دنبال تقویت روابط فرهنگی و آموزشی با روسیه باشد. ایجاد برنامه‌های تبادل دانشجوی، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک و توسعه همکاری‌های دانشگاهی در حوزه‌های راهبردی، به ایجاد پایه‌ای محکم برای همکاری‌های بلندمدت کمک می‌کند.

زیرساخت‌های انرژی، ایران می‌تواند با روسیه در ایجاد زنجیره ارزش مشترک همکاری کند. این زنجیره ارزش می‌تواند شامل تولید مشترک محصولات پتروشیمی، توسعه بازارهای جدید برای صادرات انرژی و ایجاد شبکه‌های توزیع مشترک باشد. برای مثال، ایران و روسیه می‌توانند با همکاری در تولید محصولات با ارزش افزوده بالا (مانند پلیمرها و مواد شیمیایی خاص) و بازاریابی مشترک در کشورهای ثالث، وابستگی متقابل خود را به بخش انرژی افزایش دهند و جایگزینی این همکاری‌ها را برای هر دو طرف دشوارتر کنند.

- توسعه همکاری‌های راهبردی در حوزه فناوری‌های نوین: ایران می‌تواند با روسیه در حوزه‌هایی که هر دو کشور دارای مزیت نسبی هستند مانند فناوری‌های دفاعی پیشرفته، هوش مصنوعی نظامی و انرژی‌های تجدیدپذیر مبتنی بر فناوری‌های بومی، همکاری‌های راهبردی ایجاد کند. این همکاری‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که منجر به توسعه فناوری‌های منحصربه‌فرد و غیرقابل جایگزین شوند. برای مثال، ایجاد مرکز تحقیقاتی مشترک در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر با تمرکز بر فناوری‌های بومی می‌تواند به هر دو کشور امکان رقابت در بازارهای جهانی را بدهد.

- تقویت دیپلماسی اقتصادی و ایجاد کريدورهای تجاری پایدار: ایران می‌تواند با استفاده از موقعیت جغرافیایی خود، به عنوان پل تجاری بین روسیه و بازارهای جنوب و جنوب شرق آسیا عمل کند. ایجاد کريدورهای تجاری پایدار مانند کريدور شمال-

دوم، ایران به دنبال توسعه همکاری‌های کشاورزی و صنعتی با هند است. هند به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و صنعتی جهان می‌تواند به ایران در افزایش بهره‌وری و توسعه صادرات کمک کند. بر اساس توافق‌نامه‌های امضا شده میان دو کشور در سال ۲۰۲۴، ارزش تجارت کشاورزی و صنعتی ایران و هند به ۱ میلیارد دلار رسیده است (Ministry of Commerce and Industry of India, 2024 b).

ایران برای تبدیل شدن به شریک تجاری راهبردی و پایدار برای هند، نیازمند تدوین و اجرای راهبردهایی است که فراتر از همکاری‌های سنتی در حوزه‌های انرژی و کشاورزی باشد. این راهبردها باید بر ایجاد ارزش افزوده، کاهش وابستگی متقابل به بخش‌های قابل جایگزین و توسعه همکاری‌های منحصربه‌فرد و پایدار متمرکز شوند. در این راستا، ایران می‌تواند اقدامات زیر را در دستور کار قرار دهد.

– ایجاد کریدور انرژی پایدار با استفاده از بندر چابهار: ایران می‌تواند با استفاده از موقعیت راهبردی بندر چابهار، یک کریدور انرژی پایدار بین ایران و هند ایجاد کند. این کریدور نه تنها باید بر صادرات نفت و گاز متمرکز باشد، بلکه باید شامل توسعه زیرساخت‌های ذخیره‌سازی، پالایشگاه‌های مشترک و شبکه‌های توزیع انرژی در هند شود. برای مثال، ایران می‌تواند با هند در ساخت پالایشگاه‌های مشترک در خاک هند همکاری کند تا ارزش افزوده بیشتری برای هر دو

راهبرد ایران در همکاری با روسیه باید فراتر از همکاری‌های سنتی در حوزه‌های انرژی و فناوری باشد. با ایجاد زنجیره ارزش مشترک، توسعه فناوری‌های منحصربه‌فرد، تقویت دیپلماسی اقتصادی، ایجاد سازوکارهای مالی مشترک و توسعه روابط فرهنگی و آموزشی، ایران می‌تواند به شریک تجاری راهبردی و بلندمدت برای روسیه تبدیل شود. این اقدامات نه تنها وابستگی متقابل دو کشور را افزایش می‌دهد، بلکه جایگزینی این همکاری‌ها را برای هر دو طرف دشوار می‌کند.

۶-۲- راهبردهای تجاری ایران با هند

ایران در روابط تجاری با هند نیز راهبردهای مشخصی را دنبال می‌کند. ایران نخست، به دنبال افزایش صادرات انرژی به هند است. هند به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان انرژی جهان، بازار مهمی برای ایران شمرده می‌شود. بر اساس گزارش سازمان انرژی بین‌المللی (IEA, 2024)، هند در سال ۲۰۲۴، حدود ۸۵ درصد از نیازهای انرژی خود را از طریق واردات تأمین کرده است. ایران با استفاده از بندر چابهار می‌تواند نقش مهمی در تأمین انرژی هند ایفا کند.

ارزش تجارت انرژی بین ایران و روسیه در سال ۲۰۲۴، به ۱/۲ میلیارد دلار رسیده که نسبت به سال پیش از آن، رشد ۲۰ درصدی داشته است.

توجهی بر روابط تجاری هند با کشورهایمانند ایران و روسیه داشته است. در این مقاله، به تحلیل تأثیر استقلال راهبردی هند بر روابط تجاری با ایران و مقایسه آن با سیاست‌های چین پرداخته می‌شود.

بر اساس گزارش شورای روابط خارجی هند (Indian Council of World Affairs, 2024)، هند در سال‌های اخیر کوشیده است تا با کشورهایمانند ایران و روسیه روابط تجاری مستقل و متوازن برقرار کند.

استقلال راهبردی هند تأثیرات زیادی بر روابط تجاری این کشور با ایران داشته است. نخست، هند به دنبال تنوع‌بخشی به منابع انرژی خود بوده و ایران را به عنوان یکی از شرکای مهم در این حوزه در نظر گرفته است. با این حال، هند به دلیل روابط نزدیک با ایالات متحده، در برخی موارد تحت فشارهای سیاسی قرار گرفته است. برای مثال، در سال‌های اخیر هند با وجود تحریم‌های آمریکا علیه ایران، کوشیده است تا روابط تجاری خود با ایران را حفظ کند. این موضوع نشان‌دهنده تمایل هند به حفظ استقلال سیاست خارجی خود است.

سیاست استقلال راهبردی هند تا اندازه زیادی از مدل چین الهام گرفته شده است. چین با اجرای سیاست‌های مستقلانه در حوزه‌های تجاری و سیاسی، توانسته است به قدرتی جهانی تبدیل شود. هند نیز با توجه به این مدل، کوشیده است تا با تنوع‌بخشی به شرکای تجاری خود، وابستگی به هریک از بلوک‌های قدرت جهانی را کاهش دهد. با این حال، تفاوت‌هایی بین دو کشور وجود دارد.

طرف ایجاد شود. این اقدام باعث می‌شود که همکاری انرژی بین دو کشور به رابطه‌ای بلندمدت و غیرقابل جایگزین تبدیل شود.

- توسعه همکاری‌های فناورانه در حوزه کشاورزی و صنعتی: ایران می‌تواند با هند در حوزه‌های فناورانه کشاورزی و صنعتی همکاری‌های راهبردی ایجاد کند. این همکاری‌ها می‌تواند شامل انتقال فناوری‌های پیشرفته کشاورزی (مانند آبیاری هوشمند و کشاورزی دقیق) و توسعه مشترک محصولات صنعتی با ارزش افزوده بالا باشد. برای مثال، ایران و هند می‌توانند با همکاری در تولید کودهای شیمیایی پیشرفته یا ماشین‌آلات کشاورزی، بازارهای جدیدی در منطقه ایجاد کنند. این اقدامات نه تنها بهره‌وری کشاورزی را افزایش می‌دهد، بلکه سطح تعاملات اقتصادی متقابل دو کشور را نیز تقویت می‌کند.

- ایجاد زنجیره تأمین مشترک برای محصولات راهبردی: ایران و هند می‌توانند با ایجاد یک زنجیره تأمین مشترک برای محصولات راهبردی مانند دارو، مواد غذایی و محصولات صنعتی، وابستگی متقابل خود را افزایش دهند. برای مثال، ایران می‌تواند با هند در تولید و توزیع داروهای ژنریک همکاری و از ظرفیت‌های تولیدی هند برای تأمین نیازهای داخلی خود استفاده کند.

۳-۶- استقلال راهبردی و نفوذ هند

استقلال راهبردی هند در سیاست خارجی و تجاری این کشور، یکی از عوامل کلیدی در تحلیل روابط تجاری ایران با هند است. این رویکرد تأثیرات قابل

صادر کند. در سال ۲۰۲۲، ایران صادرات میوه‌ها به ارزش ۲۶۷۲۹۸ دلار را به روسیه داشت که در مقایسه با صادرات هند در همان سال به ارزش ۱۸۶۸۴۲ دلار قرار دارد و نشان‌دهنده ظرفیت بالای ایران در این بخش است. همچنین، سبزیجات و سیفیجات مانند گوجه‌فرنگی و پیاز از جمله کالاهایی هستند که ایران می‌تواند به روسیه صادر کند. در سال ۲۰۲۲، صادرات ایران از این کالاها به روسیه به ارزش ۱۲۴۲۰۵ دلار بود (Trade Map, 2024 a).

از سوی دیگر، ایران می‌تواند به‌جای هند محصولات معدنی مانند فلزات و محصولات فولادی را به روسیه صادر کند. هند در سال ۲۰۲۲، به ارزش ۱۳۱۵۹ دلار از این محصولات را به روسیه صادر کرده است درحالی‌که ایران می‌تواند این بخش را تقویت کند و با تأمین محصولات مشابه، سهم بیشتری از بازار روسیه را به دست آورد (International Trade Centre, 2024 b). درنهایت، ایران می‌تواند در زمینه محصولات غذایی فراوری‌شده مانند انواع کنسروها و فراورده‌های دامی، به روسیه صادرات انجام دهد که هند در این زمینه نقش زیادی دارد.

یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها، توسعه صادرات محصولات خاص مانند ماهی، محصولات دامی و میوه‌ها از روسیه به هند است.

چین با اجرای سیاست‌های تهاجمی‌تر در حوزه‌های تجاری و سرمایه‌گذاری، توانسته است نفوذ شایان توجهی در اقتصاد کشورهای مختلف داشته باشد درحالی‌که هند با رویکرد محتاطانه‌تر، به دنبال ایجاد روابط تجاری متوازن و پایدار است.

استقلال راهبردی هند تأثیرات قابل توجهی بر روابط تجاری این کشور با ایران داشته است. هند با الهام از مدل چین، تلاش کرده است تا با تنوع‌بخشی به شرکای تجاری خود، وابستگی به هر یک از بلوک‌های قدرت جهانی را کاهش دهد. ایران نیز باید در روابط تجاری خود با هند، راهبردهای محتاطانه‌ای را دنبال کند تا از وابستگی بیش از حد به این کشور جلوگیری شود. تقویت همکاری‌های دوجانبه در بخش‌های کلیدی مانند انرژی، فناوری و تولید و جلوگیری از وابستگی به شریک‌های تجاری که ممکن است منافع بلندمدت ایران را تحت تأثیر قرار دهند، از اولویت‌های اساسی در راستای حفظ استقلال اقتصادی و سیاسی ایران است.

۶-۴- کالاهایی که ایران می‌تواند به‌جای هند به روسیه صادر کند

ایران با توجه به ظرفیت‌های اقتصادی و منابع خود می‌تواند برخی کالاهایی را که هند به روسیه صادر می‌کند، جایگزین و به بازار روسیه عرضه کند. در این زمینه، یکی از بخش‌های برجسته صادرات ایران به روسیه، محصولات کشاورزی است. ایران می‌تواند میوه‌ها و آجیل‌هایی مانند سیب، انگور، خرما، پسته و کشمش را به روسیه

درنهایت، ایران می‌تواند از روسیه پلاستیک‌ها و محصولات شیمیایی وارد کند. هند در سال ۲۰۲۲، از روسیه این محصولات را به ارزش ۷۳،۲۴۲ هزار دلار وارد کرده است و ایران می‌تواند در این بخش نیز فعالیت‌های بیشتری انجام دهد (International Trade Centre, 2024 b). با توجه به آمارهای موجود و بررسی‌های انجام‌شده، ایران می‌تواند در تجارت با روسیه در کنار هند قرار گیرد و در برخی حوزه‌ها جایگزین هند شود. در این راستا، ایران می‌تواند صادرات خود به روسیه را در زمینه محصولات کشاورزی، پتروشیمی و فولادی گسترش و واردات کالاهایی مانند ماشین‌آلات صنعتی، فلزات و پلاستیک‌ها از روسیه را افزایش دهد. این تحولات در تجارت ایران با روسیه نه تنها می‌تواند منافع اقتصادی زیادی برای کشور به همراه داشته باشد، بلکه فرصتی برای تقویت روابط تجاری ایران با این کشور و افزایش تنوع در منابع وارداتی و صادراتی خواهد بود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

تحلیل تجارت میان روسیه و هند نشان‌دهنده ظرفیت بالای همکاری‌های اقتصادی میان این دو کشور است، اما چالش‌ها و موانع مختلفی نیز در این مسیر وجود دارد. در بخش صادرات، هند به‌عنوان یکی از شرکای اصلی روسیه توانسته است در کالاهایی مانند میوه‌ها، پلاستیک‌ها و ماشین‌آلات نقش قابل توجهی ایفا کند. هند با توجه به تنوع کالاهای صادراتی خود توانسته

سهم هند از مجموع صادرات روسیه که در سال ۲۰۲۰، تنها ۱/۷ درصد بود، در سال ۲۰۲۳، به حدود ۱۵ درصد افزایش یافت.

۵-۶- کالاهایی که ایران می‌تواند به‌جای هند از

روسیه وارد کند

ایران می‌تواند به‌جای هند، برخی کالاهایی را که از روسیه وارد می‌شود، دریافت کند. یکی از این کالاهای ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی است. هند در سال ۲۰۲۲، ماشین‌آلات و قطعات یدکی به ارزش ۷۴۲۲۱ دلار از روسیه وارد کرده است که ایران می‌تواند با تمرکز بر واردات ماشین‌آلات برای بخش‌های کشاورزی، انرژی و صنایع سنگین، جایگزین هند در این حوزه شود. همچنین، ایران می‌تواند از روسیه غلات و دانه‌های روغنی وارد کند که هند در سال ۲۰۲۲، به ارزش ۳۷۷۵۸ دلار از روسیه وارد کرده است (International Trade Centre, 2024 b).

در بخش محصولات کشاورزی، ایران می‌تواند گوشت و فراورده‌های دامی از روسیه وارد کند. روسیه در سال ۲۰۲۲، صادرات گوشت و فراورده‌های دامی به ارزش ۵۱۱۵۷ دلار به هند داشته است که ایران می‌تواند واردات این محصولات را به‌طور گسترده‌تری انجام دهد (International Trade Centre, 2022).

- **تنوع بخشی سبد صادراتی ایران به روسیه:** ایران می تواند با الگوگیری از مصرف و نیاز روسیه، به تنوع کالاهای صادراتی خود به این کشور بپردازد. درحالی که هند محصولاتمانند میوه ها، پلاستیک ها و ماشین آلات را به روسیه صادر می کند، ایران می تواند روی کالاهایی با ارزش افزوده بالا مانند محصولات پتروشیمی، تجهیزات صنعتی و فناوری های نوین تمرکز کند. بر اساس داده های مرکز تجارت بین المللی (۲۰۲۴)، ایران می تواند با توسعه صادرات کالاهای با فناوری بالا، سهم خود را در بازار روسیه تا ۲۰ درصد افزایش دهد.

- **ایران به عنوان جایگزین هند در بازار روسیه:** در برخی بخش ها، ایران می تواند جایگزین هند در بازار روسیه شود. برای مثال، در زمینه صادرات محصولات کشاورزی مانند میوه ها، سبزیجات و فراورده های دامی، ایران می تواند با ارائه محصولات باکیفیت و قیمت رقابتی، سهم خود را در بازار روسیه افزایش دهد. بر اساس داده های فائو^۱ (۲۰۲۳)، ایران می تواند با سرمایه گذاری در فناوری های کشاورزی، صادرات خود به روسیه را تا ۱۵ درصد افزایش دهد. همچنین، در بخش صنایع دستی و محصولات فرهنگی، ایران می تواند جایگاه خود را در بازار روسیه تقویت کند.

- **همکاری سه جانبه در حوزه انرژی:** ایران، روسیه و هند می توانند در حوزه انرژی همکاری های سه جانبه داشته باشند. ایران و روسیه به عنوان دو کشور دارای

است به ویژه در بخش های کشاورزی، شیمیایی و ماشین آلات سهم بالایی از بازار روسیه را در اختیار بگیرد.

- **فرصت های ایران در روابط تجاری روسیه و هند:** روابط تجاری و اقتصادی روسیه و هند به عنوان دو قدرت بزرگ جهانی، فرصت های قابل توجهی برای ایران ایجاد کرده است. ایران با توجه به موقعیت جغرافیایی راهبردی خود و ظرفیت های اقتصادی، می تواند از این روابط به نفع خود استفاده کند و جایگاه خود را به عنوان شریک تجاری کلیدی در منطقه تقویت کند. در ادامه، راهکارهایی ارائه می شود که ایران می تواند از طریق آن ها از رابطه تجاری روسیه و هند بهره برداری کند.

- **نقش ایران به عنوان پل ارتباطی:** ایران با موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد خود می تواند به عنوان پل ارتباطی میان روسیه و هند عمل کند. کریدور شمال-جنوب که از روسیه به هند از طریق ایران می گذرد، یکی از مهم ترین مسیرهای تجاری است که می تواند هزینه های حمل و نقل و زمان انتقال کالا را به طور عمده ای کاهش دهد. بر اساس گزارش بانک جهانی (a - 2024)، توسعه این کریدور می تواند حجم تجارت بین روسیه و هند را تا ۳۰ درصد افزایش دهد. ایران می تواند با سرمایه گذاری در زیرساخت های لجستیکی مانند بنادر، راه آهن و جاده ها، نقش خود را به عنوان هاب تجاری در منطقه تثبیت کند.

می‌کند تا سهم خود را در بازارهای روسیه و هند افزایش دهد. بر اساس گزارش وزارت تجارت و صنعت هند (۲۰۲۴)، توافقات تجاری دوجانبه می‌توانند ارزش تجارت بین کشورها را تا ۲۵ درصد افزایش دهند.

ایران با توجه به ظرفیت‌های اقتصادی و موقعیت جغرافیایی راهبردی خود می‌تواند از روابط تجاری روسیه و هند به نفع خود استفاده کند. ایران می‌تواند در بازار روسیه جایگزین هند شود. همچنین، با تقویت زیرساخت‌های لجستیکی، تنوع‌بخشی به صادرات، همکاری سه‌جانبه در حوزه انرژی، توسعه همکاری‌های فناورانه و ایجاد توافقات تجاری جدید، ایران می‌تواند جایگاه خود را به‌عنوان شریک تجاری کلیدی در منطقه تثبیت کند. این اقدامات نه تنها به افزایش حجم تجارت ایران با روسیه و هند کمک می‌کند، بلکه می‌تواند وابستگی ایران به بازارهای سنتی را کاهش دهد و اقتصاد کشور را در برابر فشارهای خارجی مقاوم‌تر کند.

در سال ۲۰۲۳، صادرات غلات روسیه به هند به ۳/۸ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال ۲۰۲۲ که مقدار آن به ۳/۳ میلیارد دلار کاهش یافته بود، افزایش شایان توجهی داشت.

ذخایر عظیم نفت و گاز می‌توانند با همکاری حوزه‌هایی مانند انتقال فناوری‌های استخراج و پالایش، توسعه زیرساخت‌های انرژی و ایجاد کریدورهای تجاری جدید، به یکدیگر کمک کنند. هند نیز به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان انرژی جهان، می‌تواند از این همکاری‌ها بهره‌برداری کند. بر اساس گزارش وزارت انرژی فدراسیون روسیه^۱ (۲۰۲۴)، همکاری سه‌جانبه در حوزه انرژی می‌تواند ارزش تجارت بین این کشورها را تا ۲ میلیارد دلار افزایش دهد.

- توسعه همکاری‌های فناورانه: ایران می‌تواند از تجارب روسیه و هند در حوزه فناوری‌های نوین استفاده کند. همکاری در حوزه‌هایی مانند هوش مصنوعی، انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های دفاعی به ایران کمک می‌کند تا جایگاه خود را در بازارهای جهانی تقویت کند. بر اساس توافق‌نامه‌های امضاشده بین ایران و روسیه در سال ۲۰۲۴، ارزش طرح‌های مشترک فناورانه به ۵۰۰ میلیون دلار رسیده است (Ministry of Foreign Affairs of Iran, 2024). ایران می‌تواند با گسترش این همکاری‌ها، به شریک فناورانه مهمی برای روسیه و هند تبدیل شود.

- ایجاد توافقات تجاری جدید: ایران می‌تواند با مذاکره برای توافقات تجاری جدید با روسیه و هند، روابط اقتصادی خود را تقویت کند. برای مثال، توافق‌نامه‌های تجاری در زمینه صادرات محصولات کشاورزی، انرژی و صنایع غذایی به ایران کمک

- Huffington Post. (2024, December 12). *India urges Russia for urgent correction in trade balance*. Retrieved from <https://www.huffingtonpost.es/global/india-da-toque-rusia-pide-correccion-urgente-negocios.html>.

- IMF. (2024). *Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia*. International Monetary Fund.

- Indian Council of World Affairs. (2024). *India's Foreign Policy: Balancing East and West*. New Delhi, India.

- International Energy Agency (IEA). (2024). *World Energy Outlook 2024*. Paris, France.

- International Trade Centre. (2024 a). *Export Potential Map: India, Iran, and Russia*. Retrieved from <https://exportpotential.intracen.org>.

- International Trade Centre. (2024 b). *Trade Statistics and Analysis*. Geneva, Switzerland.

- Jain, V. (2021). *The role of India and Russia in global trade: A study of their economic relations*. International Economics Review, 44(2), 98-114.

- Kuznetsov, A. (2020). *Russia's geoeconomic strategy: Leveraging natural*

کریدور شمال-جنوب که شامل مسیرهای دریایی، ریلی و جاده‌ای است، امکان ارسال سریع‌تر کالا از بندر سن‌پترزبورگ در روسیه به بندر بمبئی در هند را فراهم می‌کند.

منابع

- Dubai International Trade Centre. (2024). *Role of UAE in Facilitating Global Trade*. Dubai, UAE.

- FAO. (2024). *The State of Agricultural Trade 2024*. Rome, Italy.

- Frolov, I., & Krishna, A. (2020 a). *Trade and economic cooperation between Russia and India: Opportunities and challenges*.

Journal of International Relations, 56(3), 211-226.

- Frolov, A., & Krishna, R. (2020 b). *Russia-India Trade Relations: Trends and Challenges*. Moscow Economic Journal.

- Gupta, A. (2021). *Russia-India economic relations: Strategic perspectives and recommendations*. International Journal of Economic Studies

Organisation for Economic Co-operation and Development.

- OEC. (2024 a). *Fish and Seafood Exports from Russia to India*. Observatory of Economic Complexity.

- OEC. (2024 b). *The Observatory of Economic Complexity: Trade Data & Economic Indicators*. Retrieved from <https://oec.world>.

- Reuters. (2024 a, December 12). *India tightens its crude bear hug of Russia*. Retrieved from <https://www.reuters.com/breakingviews/india-tightens-its-crude-bear-hug-russia-2024-12-12>.

- Reuters. (2024 b, August 14). *India, Russia central banks renew talks for mechanism to expand local currency trade - source*. Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/currencies/india-russia-central-banks-renew-talks-mechanism-expand-local-currency-trade-2024-08-14>

- Sinha, P. (2022). *Strategic economic partnerships: Russia and India in the 21st century*. Global Economic Analysis, 30(1), 135-148.

- Sinha, P. (2023). *Emerging trends in India-Russia trade partnerships*. International Journal of Trade and Development, 45(2), 89-105.

resources and energy markets. International Relations and Geopolitics Review

- Ministry of Agriculture of Russia. (2024). *Annual Report on Agricultural Exports*. Moscow, Russia.

- Ministry of Commerce and Industry of India. (2023). *Bilateral Trade Agreements with Russia*.

- Ministry of Commerce and Industry of India. (2024 a). *India's Import Statistics 2024*. New Delhi, India.

- Ministry of Commerce and Industry of India. (2024 b). *India-Iran Trade Relations 2024*. New Delhi, India.

- Ministry of Commerce and Industry of India. (2024 c). *India-Russia Trade Relations 2024*. New Delhi, India.

- Ministry of Energy of Russia. (2024). *Report on Renewable Energy Cooperation*. Moscow, Russia.

- Ministry of Foreign Affairs of Iran. (2024). *Iran-Russia Strategic Cooperation 2024*. Tehran, Iran.

- Mukherjee, A., & Chaturvedi, S. (2021). *India's integration into the global economy: Technology, industry, and export markets*. Journal of Global Economic Studies

- OECD. (2024). *Trade and Logistics in Eurasia: Challenges and Opportunities*.

- World Trade Organization (WTO). (2024). *World Trade Statistical Review 2024*. Geneva, Switzerland.
- FAO. (2023). *Global agricultural trade trends*. Food and Agriculture Organization Annual Report.
- Trade Map. (2024 a). *Fish and Seafood Export Data*. International Trade Centre.
- Trade Map. (2024 b). *Trade statistics for international business development*. International Trade Centre. Retrieved from <https://www.trademap.org>.
- UNCTAD. (2023). *The Future of Global Trade Corridors: INSTC as an Alternative Route*. United Nations Conference on Trade and Development.
- UNCTAD. (2024 a). *Impact of Sanctions on Global Trade*. United Nations.
- UNCTAD. (2024 b). *The Future of Global Trade Corridors: INSTC as an Alternative Route*. United Nations Conference on Trade and Development.
- World Bank. (2023). *India's global trade review: Key insights and developments*. Global Trade Report.
- World Bank. (2024 a). *Global Economic Prospects: Trade and Logistics*. Washington, DC.
- World Bank. (2024 b). *Global Logistics and Trade Corridors*. Washington, DC.
- World Bank. (2024 c). *Logistics Performance Index Report 2024*. World Bank Group.
- World Trade Organization (WTO). (2023). *Russia's export trends and regional diversification*. WTO Annual Report.